

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 31

Заснований в 1996 році

Рівне – 2005

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И : З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ь . Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 31. – Рівне: РДГУ, 2005. – 106 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюрів Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №2 від 30.09.2005 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 2.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2005

Резюме. Стаття посвячена проблеме социализации детей дошкольного возраста и роли взрослого в этом процессе. Социализация – процесс постепенного вхождения в мир конкретных социальных связей и его освоения. И главнейшим фактором социализации личности ребенка является взрослый.

Ключевые слова: социализация, социальный опыт, социальная компетентность.

The Summary. The Article is dedicated to problem to socializations of preschool children and dug adult in this process. The Socialization – a process of the gradual entering in the world of the concrete social relationships and his(its) mastering. And the most main factor to socializations to personalities child is adult.

The Keywords: socialization, social experience, social competent.

Одержано редакцією 14.09. 2005

УДК: 37.034

О.І. КОСАРЄВА

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО СТАВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ЧЛЕНІВ СВОЄЇ СІМ'Ї

Резюме. В даній статті висвітлені результати експериментального дослідження особливостей емоційного ставлення старших дошкільників до членів своєї сім'ї (зокрема до батька, матері, брата чи сестри).

Ключові слова: емоційні прояви, емоційне ставлення, сімейні взаємини.

Постановка проблеми. Процес формування людської особистості невіддільний від соціального середовища, в якому вона живе і діє. З першого дня життя дитина тісно зв'язана з іншими людьми і не може розвиватися як особистість без спілкування та взаємодії з ними.

Гармонійне співіснування дитини у довіллі передбачає її компетентність у світі емоцій і почуттів. Зміст цієї компетентності визначено державним стандартом – Базовим компонентом дошкільної освіти, це насамперед: орієнтування дитини у назвах та специфіці проявів основних емоцій (інтересу, радості, подиву, горя, гніву, огиди, презирства, страху, сорому, провини) уміння передавати їх мімікою, жестами, словами; встановлення причинно-наслідкових та смислових зв'язків між подіями життя, своїми переживаннями та виразом обличчя; уміння адекватно реагувати на різні життєві події, стримувати негативні емоції, співвідносити характер емоційної поведінки з її наслідками для оточуючих [1].

Проте, як показують практика та спеціальні дослідження, дитина не в змозі самостійно вирішити ці завдання, оскільки розвиток емоційної сфери, перехід від первинних (органічних) емоцій до вторинних (культурних) не є наперед заданим, обов'язковим [5]. Цей процес проходить довгий, складний, суперечливий шлях. Як підкреслював О.В. Запорожець [4], процес інтеріоризації соціальних вимог, моральних норм і правил поведінки надто складний, більш складніший, ніж процес інтеріоризації інтелектуальних дій, і залежить від певних чинників. Важливу роль в цьому процесі відіграє авторитетний для дитини дорослий. Характер його взаємин з оточуючими, його поведінка та афективні реакції на різні події задають для дитини еталон не тільки способів дій, але й емоційного ставлення до людей. У дослідженнях О.В. Запорожця, В.К. Котирло, Г.Д. Кошелевої, О.І. Кульчицької, Я.З. Неверович, Л.П. Стрелкової та ін. доведено, що строки появи тих або інших емоцій, виразність їх експресивного компонента, частота емоцій та їх діапазон, вміння регулювати свої переживання значною мірою залежать від досвіду спілкування дитини з дорослим, від організації різноманітної емоційно насиченої діяльності дітей.

Отже, лише у взаємодії з дорослими здійснюється соціалізація емоцій, засвоюються певні еталони, норми, правила прояву емоцій, обумовлені певним рівнем розвитку суспільства. Без емоційного контакту, побудованому на довірі прихильності, неможлива істинна передача загальнолюдських цінностей.

Разом з тим, у повсякденному житті під час спілкування дорослого з дитиною спостерігається односпрямованість емоційних проявів: дитина частіше виступає об'єктом прояву почуттів з боку дорослого, що звужує діапазон розвитку її емоційної сфери. Іноді вона потрапляє в такі ситуації, коли вимушена приховувати або пригнічувати свої почуття, що також негативно впливає на становлення емоційної сфери. Однією з причин недостатньо розвиненої емоційно-почуттєвої сфери дошкільника, обмеженості його експресивних засобів спілкування дослідники вбачають у тому, що діти в більшості випадків не вміють сприймати і розрізняти емоційні стани, адекватно реагувати на них. Фахівці, зокрема О.Л. Кононко [2], такий стан проблеми емоційного розвитку дошкільника пояснюють тим, що і сьогодні ця проблема лишається недостатньо розробленою науковцями.

Метою даної статті є аналіз результатів експериментального вивчення особливостей емоційного ставлення старших дошкільників до членів своєї сім'ї.

Результати експериментального дослідження. Наше емпіричне дослідження особливостей емоційного ставлення старших дошкільників до членів своєї сім'ї проводилось з дітьми старшого дошкільного віку і включало в себе два етапи. На першому етапі для отримання уявлення про особливості сприйняття дошкільниками внутрішньосімейних взаємин використовувала проективна методика "КМС – кінетичний малюнок сім'ї" Е. Бернса, С. Кауфмана (1986). Використовуючи цю методику, ми передбачали, що малюючи, діти несвідомо висловлюють своє ставлення до намальованого, проявляючи навіть ті почуття, які свідомо не визнають або не можуть висловити іншими засобами. При аналізі дитячих малюнків ми використовували: 1)

принцип якісного аналізу малюнків, який включає: загальний розмір малюнка, кількість зображених членів сім'ї, їх розташування, відстань між ними, зображення деяких частин тіла у членів сім'ї і дитини, ступень охайності виконання, використані кольори; 2) принципи кількісного аналізу малюнків.

Якісний аналіз дитячих малюнків дозволив розділити їх на дві умовні підгрупи: 1. Малюнки, що зображують сприятливу сімейну ситуацію (виконані яскравими кольорами, декоровані, зображені всі члени сім'ї, що тримаються за руки. 2. Малюнки, що відображають несприятливу сімейну ситуацію або замінюючи зображенні сім'ї іншими зображеннями (відсутні деякі члени сім'ї, замість людей малюються інші фігури).

Більшість дітей (85%), батьків яких ми віднесли до експериментальної групи, використовували в основному більш холодні кольори, іноді переважав чорний колір, хоча дітям видавався весь набір кольорових олівців. Традиційно використання таких кольорів інтерпретується як ознака присутності відчуття відторгнення, занедбаності, внутрішнього психологічного дискомфорту. В деяких малюнках був відсутній хтось з членів сім'ї, що на думку автора цієї методики, вказує на наявність у дитини негативних почуттів щодо цього члена сім'ї. В 45 % малюнках експериментальної групи дошкільників відсутнє саме зображення цієї дитини, що вказує на проблеми самовираження в сім'ї, на її низьку самооцінку. На жодному малюнку члени сім'ї не тримаються за руки, а в деяких малюнках відокремлені один від одного видимими границями. Це свідчить про те, що дитина вважає, що між членами її сім'ї велика психологічна дистанція. На деяких малюнках члени сім'ї виділені або кольором, або сильною штриховою, або великим заштрихованим ротом, або великими руками, деякі фігури сильно розмазані. Це свідчить про тривожні переживання дитини щодо цього члена сім'ї. Малюнки дітей часто схематичні, персонажі їх схожі один на одного, виділяються лише деякі (можливо ті, хто ближче дитині). Наприклад, Сашко Д. Виділив руки у себе та дідуся, решта членів сім'ї абсолютно однакові; Рома С. (батьки розведені) зобразив себе і маму, фігура мами трохи розфарбована, а сам він намальований чорним кольором; у Аліні Р. вся сім'я намальована чорним кольором, обличчя її та батька заштриховані. Лінії малюнка різкі, "мохнаті" – це говорить про емоційну перенапругу, внутрішнє збудження, відчуття тривоги. Діти часто відмовлялися з першого разу малювати, майже не прикрашали малюнки цікавими деталями, використовували гумку, притираючи до дір свої малюнки.

Аналізуючи малюнки дітей, батьки яких віднесені до контрольної групи, ми виявили різку відмінність від малюнків експериментальної групи. Відмінність помітна в кольорі, тут більшість дітей (90%) використовують теплі відтінки, що свідчить про внутрішній комфорт, активність дітей в процесі зображення сім'ї, а також про позитивне ставлення до неї. На більшості малюнках (92%) зображені всі члени сім'ї і сама дитина. В основному всі члени сім'ї на малюнках посміхаються. В малюнках відсутня штрихова (за виключенням 10 % малюнків), їх загальний фон позитивний. В одязі людей багато яскравих кольорів. Багато індивідуальних деталей: у тат – мобільні телефони; у мам – гарні зачіски, сумочки. В цілому діти з контрольної групи до завдання намалювати сім'ю віднесли охоче, довго й старанно малювали. Вже це само по собі демонструє гарне ставлення дитини до своєї сім'ї, свідчить про те, що вона комфортно себе почуває.

Зауважимо також характерні особливості розміру малюнка, властивого дітям з експериментальної групи. Серед них 55 % зображають себе маленькими, у дітей з контрольної групи цей показник складає 15 %. Це можна коментувати як наявність суб'єктивного відчуття власної незначимості дитини для оточуючих, або як недостатність опіки, турботи зі сторони батьків. Для цих дітей характерним також є зміщення малюнків від центру до краю аркуша, коли вся сім'я зображується у вигляді маленьких фігурок, розміщених у верхній або нижній частині. Такий варіант розміщення малюнка пов'язують з низькою самооцінкою дитини, з відчуттям, що оточуючі пригнічують її активність і надмірно контролюють. При опитуванні батьків цих дітей, з'ясувалося, що вони схильні до авторитарного стилю спілкування зі своїми дітьми, що призводить до виникнення таких відчуттів у дитини.

В цілому можна сказати, що коли дитина сприймає сімейні взаємини як сприятливі, вона відображає це у вигляді веселих облич, члени сім'ї тримаються за руки. Коли взаємини в сім'ї сприймаються дитиною як несприятливі, дитячий малюнок відрізняється сірими тонами, схематичністю та незавершеністю.

Для інтерпретації результатів методики розроблена система кількісної оцінки.

Основними значимими критеріями для нас при аналізі дитячих малюнків були:

- 1) Сприятлива сімейна ситуація.
- 2) Тривожність.
- 3) Конфліктність в сім'ї.
- 4) Почуття неповноцінності в сімейній ситуації.
- 5) Ворожість в сімейній ситуації.

Кількісний аналіз результатів цієї методики представлений у таблиці 1.

Таблиця 1

Параметри аналізу малюнка	Середня кількість балів (%)	
	Діти експер.гр.	Діти контр.гр.
Сприятлива сімейна ситуація	15	85
Тривожність	55	20
Конфліктність	60	10
Почуття неповноцінності	25	5
Ворожість	25	-

Аналізуючи взаємини в сім'ях дошкільників та психологічну атмосферу, можна відмітити, що у дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи сприятлива сімейна ситуація спостерігається в 15 % випадків, тривожність проявляється у 55 % сімей. Діти в 60 % випадків проживають в конфліктних сім'ях. Почуття неповноцінності в сімейній ситуації відчувають 25 % дітей. І нарешті, діти у 25 % випадків відчувають ворожість в сімейній ситуації. Виявлено, що більшість сімей проблемні, сімейна ситуація в них ворожа або тривожна. Тільки в 15% обстежуваних сімейна ситуація сприятлива.

Таким чином, використання даної методики підтверджує наявність внутрішньосімейних проблем, яких більше в експериментальній групі, що підтверджується і іншими методиками діагностики.

Другий етап нашого дослідження проводився з метою отримання додаткової інформації про емоційне сприйняття дитиною ставлення до неї дорослих членів сім'ї. На цьому етапі ми використали редукований варіант методики "Сімейний тест ставлень" (СТС) Д. Антоні, Е. Біне модифікований Марковською І.М. [6]. Тест заснований на психоаналітичних традиціях. Сама процедура дослідження по СТС може нести бажаний психокорекційний ефект, дозволяючи дитині виразити свої почуття як позитивного, так і негативного характеру. Методика є проєктивною і дозволяє визначити позицію дитини щодо членів сім'ї, якісно та кількісно оцінити почуття, які дитина відчуває до них.

Процедура проведення включала декілька кроків. Так, на першому кроці ми брали ті малюнки, які діти малювали на першому етапі. На наступному етапі проводився власне сам тест СТС. Процедура обстеження максимально була наближена до ігрової ситуації. Дитині пропонувалося пограти в пошту. Ми показували набір листів, які дитина в ролі поштаря повинна "рознести" своїм членам сім'ї, при цьому оговорювалося, що можна використовувати лише простір намальованого малюнка сім'ї, розкладаючи біля кожної фігури стопки листів. Дитині пояснювалось, що тільки вона сама може вирішити, яке звертання кому пасує (при цьому підкреслювалось, що самому собі також можна послати лист). Також відбувалось знайомство з фігурою Ніхто – намальованою на окремому аркуші фігурою чоловіка в шляпі та пальто: йому потрібно посилати листи, які не підходять нікому.

Картки пропонувалися в такому порядку, щоб позитивні та негативні реакції розподілялись рівномірно (наприклад: "я люблю, коли мене цілує ця людина" або "ця людина іноді втрачає терпіння"), в кінці були дані висловлювання позитивної спрямованості.

В результаті кожний член модифікованої дитиною сім'ї отримує свій паттерн емоційного ставлення, який містить перерахований вище набір почуттів. Загальна значущість тієї чи іншої людини визначається числом звернень, що були відправлені дитиною. Чим більше звернень в порівнянні з іншими членами сім'ї, тим вище значущість. Для оцінки загальної значущості звернення з негативними та позитивними почуттями сумуються. Для оцінки емоційного відтінку значущості розглядається окремо число позитивних та негативних почуттів, які були відправлені кожному члену сім'ї. Для нашого дослідження найбільший інтерес мали дорослі члени сім'ї. Важливо розуміти, що значущість зовсім не обов'язково повинна мати позитивний відтінок: дитина може настільки боятися та (або) не любити когось з дорослих, що перед цими почуттями позитивні емоції по відношенню до інших членів сім'ї будуть мати інший відтінок.

Таким чином була отримана інформація не тільки про ступінь, але і про модальність (знак) емоційної значущості для дитини кожного члена сім'ї. Методика дає можливість отримати, по мірі необхідності, більш широкого кола інформацію: про сприйняття дитиною структури сім'ї, про рівень егоцентризму та самоагресії і навіть про деякі захисні механізми, що використовуються дитиною.

Результати дослідження за методикою **Сімейний тест ставлень** свідчать, що для дитини більш значимі стосунки з матір'ю (61%), ніж з батьком (39%) ($\phi^*=2,186$; ($p<0,05$)).

При цьому зафіксовано різницю у ставленні дітей до кожного з батьків (таблиця 2).

Таблиця 2

Отримані результати по модифікованому варіанту "Сімейного тесту ставлень" (%)

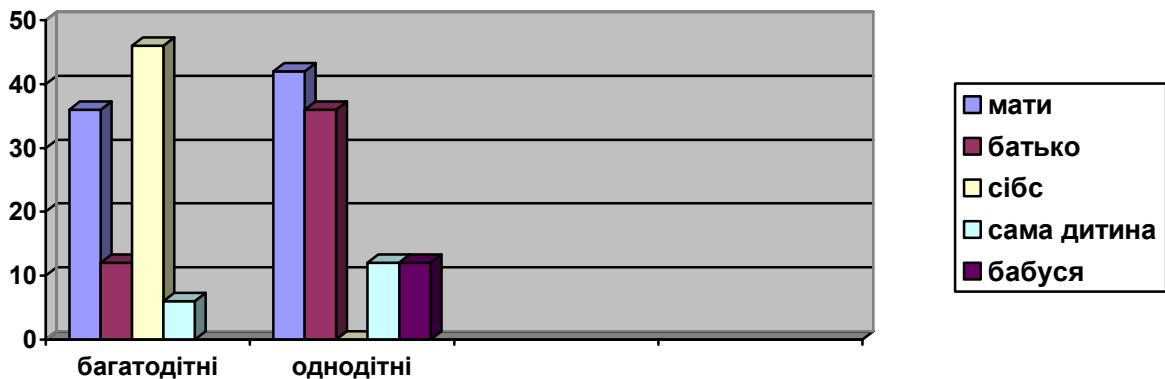
Вид ставлення	відправлене дитиною				адресоване дитині			
	до батька		до матері		Від батька		від матері	
	Конт.гр	Експ.гр	Конт.гр	Експ.гр	Конт.гр	Експ.гр	Конт.гр	Експ.гр
Позитивне	69	14	80	26	47	6	86	14
Амбівалентне	25	38	10	28	41	56	14	24
Негативне	6	36	0	25	12	24	0	16

Можемо побачити з таблиці 9, що більша частина дітей проявляє позитивні почуття і до матерів, і до батьків, однак доля дітей, що мають амбівалентне ставлення до батька, перевищує долю дітей, що проявляє амбівалентні почуття до матері ($\phi^*=1,994$; ($p<0,05$)). Якщо ставлення, яке дитина отримує від матері в основному позитивне, то сприйняття дітьми ставлення батьків менш сприятливе: разом з позитивним існує і амбівалентне сприйняття адресованих почуттів дитині від батька. При цьому, дітей, що приймають позитивні почуття батька до себе статистично менше у порівнянні зі схожим ставленням матері ($\phi^*=3,553$; ($p<0,01$)), але достовірно більше дітей, що приймають амбівалентне ставлення до себе батька у порівнянні зі схожим ставленням матері ($\phi^*=3,083$; ($p<0,01$)). Результати тестування свідчать також про те, що крім батьків найбільш значимими фігурами для дітей із багатодітних сімей можуть виступати сибси (брат або сестра) (мал. 1).

Якщо матерів в якості значимої особи єдині діти та діти, що мають сібса, обирають статистично однаково часто, то доля дітей, що обирає батька в однодітних сім'ях статистично більша, ніж доля осіб, що обирають батька в багатодітних сім'ях ($\phi^*=2,059$; $p<0,05$).

Отримані данні дозволяють передбачити, що в структурі багатодітної сім'ї батько відтісняється на периферію, а на перший план, разом з матір'ю, виходять стосунки з братом або сестрою.

Висновки. Таким чином, знання закономірностей і тенденцій формування емоційного ставлення у дітей має важливе значення як в теоретичному плані, так і в практичному. Воно служить для з'ясування психологічних механізмів формування особистісних утворень дитини. Як зазначає видатний дитячий психолог О.В.Запорожець [3], емоційна сфера це ядро становлення особистості, одна із важливих умов, котра забезпечує ефективність процесу виховання і навчання в дошкільному віці.

Мал. 1. Значимі для дітей особи сім'ї

Результати проведеного нами експериментального дослідження свідчать, що діти, батьків яких ми віднесли до експериментальної групи, в основному, відчувають амбівалентні почуття до батьків: з однієї сторони, вони емоційно відштовхують батьків, що проявляється у малюнках та висловлюваннях дітей експериментальної групи, з іншої сторони, вони тягнуться до них, мріють про любов і турботу.; матери частіше ніж батько проявляє позитивні реакції до дитини, і, відповідно, дитина від батька частіше отримує реакції негативного характеру. В структурі багатодітної сім'ї батько відтісняється на периферію, а на перший план, разом з матір'ю, виходять значимі стосунки з братом або сестрою.

Перспективу нашого подальшого дослідження ми вбачаємо в створенні корекційної програми для дітей, які потребують психологічної підтримки, для тих, хто відчуває емоційний дискомфорт, труднощі у взаєминах з батьками, ровесниками або вихователями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.метод.посіб./ Наук.ред. О.Л.Кононко – К. 2003. – 243 с.
2. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навч.посіб.для вищ.навч.закладів. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
3. Запорожець А.В. Неверович Я.З. К вопросу о генезисе, функции и структуре эмоциональных процессов ребенка // Вопросы психологии. – 1974. – № 6. – С. 59-73.
4. Запорожець А.В. Развитие эмоциональной регуляции действий у ребенка //Сб.псих.тр. – М.: Педагогика, 1986. – Т.1. – 320 с.
5. Кошелева А.Д. Эмоциональное развитие дошкольников: Учеб.пособие для студ.висш.пед.учеб.заведений / А.Д.Кошелева, В.И.Перегида. – М.: “Академия”, 2003. – 176 с.
6. Марковская И.М. Тренинг взаимодействия родителей с детьми. – СПб.: ООО Издательство «Речь», 2002. – 150 с., ил.
7. Развитие оциальных эмоций у детей дошкольного возраста /Под ред. А.В.Запорожца, Я.З.Неверович. – М.: Педагогика, 1986. – 176 с.

Резюме. В данной статье представлены результаты экспериментального исследования особенностей эмоционального отношения старших дошкольников к членам своей семьи.

Ключевые слова: эмоциональные проявления, эмоциональные отношения, семейные взаимоотношения.

Summary. In this article are presented the results of the experiment of the peculiarities of emotional quotient elder preschool children to the members of its family.

Key words: emotional manifestations, emotional relations, family relationships.

Одержано редакцією 19.09.2005

ЗМІСТ

<i>Поніманська Т.І.</i> Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку як педагогічна взаємодія.....	4
<i>Плохій З.П.</i> Типи емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до природи.....	7
<i>Дичківська І.М.</i> Інноваційна позиція викладача у розвитку творчої індивідуальності студента – майбутнього педагога.....	11
<i>Горопаха Н.М.</i> Співпраця дошкільного закладу та родини у вихованні екологічної культури дітей.....	15
<i>Янцур Л.А.</i> Особливості організації та педагогічне супроводження образотворчої діяльності на різних етапах художньо-творчого зростання особистості дитини.....	21
<i>Крайнова Л.В.</i> Інтелектуально-мовленнєвий розвиток дошкільників засобами ознайомлення з елементами природничої історії.....	27
<i>Безлюдна В.І., Корчакова Н.В.</i> Самопрезентаційна складова педагогічної діяльності вихователя дитячого садка.....	31
<i>Маліновська Н.В.</i> Особливості розвитку фонематичного слуху та навичок звукового аналізу слів у дошкільників.....	34
<i>Степанова О.І.</i> Активізація пізнавальної діяльності дошкільників у процесі засвоєння лексики рідної мови.....	37
<i>Белова С.А.</i> Мотивація навчальної діяльності учнів у бременських експериментальних школах початку ХХ ст.....	40
<i>Шевчук А.С.</i> Спецкурси як умова забезпечення професійної спрямованості освіти майбутнього педагога – дошкільника.....	43
<i>Меналюк Г.Ф.</i> Формування доведень у дошкільнят в процесі оволодіння математикою.....	48
<i>Борова В.Є.</i> Вплив чуття мови на розвиток мовлення дошкільника.....	52
<i>Козлюк О.А.</i> Методи і прийоми формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей дошкільного віку.....	54
<i>Марчук Г. В.</i> Дорослий як чинник соціалізації дітей дошкільного віку.....	56
<i>Косарева О.І.</i> Особливості емоційного ставлення старших дошкільників до членів своєї сім'ї.....	60
<i>Мірошина Г.Г.</i> Компоненти культури управлінської діяльності керівника сучасного дошкільного навчального закладу.....	64
<i>Попова І.І.</i> До питання психології сприймання дитиною-дошкільником літературного твору в науковій спадщині О.В. Запорожця.....	67
<i>Глінчук Ю.О.</i> Виховання почуття милосердя дітей молодшого шкільного віку в процесі значущої для них діяльності в умовах кардіоревматологічного санаторію.....	69
<i>Врочинська Л.І.</i> Виховання гуманної поведінки у старших дошкільників засобом гри.....	73
<i>Єлманова С.В.</i> Динаміка розвитку допитливості в дошкільному віці.....	77
<i>Ігнатенко Л.П.</i> Художня література як засіб виховання патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку.....	81
<i>Кравець Л. М.</i> Рівні вивчення рефлексивного компоненту педагогічної діяльності.....	84
<i>Герасимчук Ю.О.</i> Особливості формування професійно-пізнавальних інтересів у студентів – майбутніх вчителів іноземної мови.....	88
<i>Лещенко Г.П.</i> Перспективність у формуванні мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку та учнів початкових класів.....	92
<i>Онищук І.А.</i> Актуальність проблеми художньо-естетичних інтересів дітей старшого дошкільного віку.....	96
<i>Одерій Л.Є.</i> Розвиток художньо-творчих здібностей дошкільників як актуальна проблема сучасної педагогіки.....	99

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 31

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника *Поніманська Т.І.*
Відповідальний за підготовку збірника до видання *Яциур М.С.*
Технічний редактор *Кравчук В.Ю.*
Комп'ютерна верстка *Лазарчук В.В.*

Здано до набору 26.09.2005 р. Підписано до друку 30.09.2005 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 16,27. Обл. вид. арк. 16,51. Замовлення № 2/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки
і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету. Випуск 31. — Рівне: РДГУ, 2005. — 106 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 2.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ПП Самборський І.О.
33028 м. Рівне, вул. Толстого, 3